

HVA ER PAS - POSITIV ATFERDSSTØTTE?

Nasjonalt PAS nettverkssamling
Webinar 28.03.2023

v/Eivind Mikkelsen, veiledningsteamet i EFF, Sandnes kommune

Positiv atferdsstøtte (PAS) enkelt forklart

- Positiv handler om **personfokusert** tilnærming, bli kjent med, og vektlegge personens **interesser og ressurser**
- Atferdsstøtte handler om å tilrettelegge for størst mulig grad av **aktivitet, deltagelse og medborgerskap** som fremmer **livskvalitet**, og legge til rette for å **forebygge** og **redusere** atferd som utfordrer gjennom **flere og langsiktige tiltak** (Veiledningsteamet i EFF, 2023, ikke publisert)

Hvem passer PAS for?

Bakgrunn for PAS (PBS på engelsk)

Positive Behavior Support (PBS) har sine røtter tilbake til USA på 80- tallet, da fagpersoner begynte å utvikle og forske på en «ny» tilnærming ovenfor personer med atferd som utfordret.

Tilnærmingen ble utviklet av ulike grunner:

- Større fokus på borgerrettigheter i USA
- Ønske om et alternativ til overdrevet fokus på konsekvensbasert tilnærming i atferdsanalytisk behandling av atferd som utfordret
- Som en reaksjon på utstrakt bruk av aversive/straffende behandlingstiltak (Sailor et al 2009; 51)

PAS i Norge

- Først innført på Jåttå videregående skole i Rogaland i 2014/2015 ved Dr. Nick Gore og Dr. Julie Beadle Brown fra Tizard Centre, University of Kent, UK
- PAS er deretter videreutviklet og tilpasset norske forhold
- PAS er nå tatt i bruk på en rekke skoler, innen habiliteringsfeltet i mange kommuner, og i enkelte deler av spesialisthelsetjenesten rundt i landet m.m.
- Dannelse av Nasjonalt nettverk for positiv atferdsstøtte (PAS) i november 2022 <https://www.stiftelsensor.no/kompetanse/pas>
- PAS inngår som en del av VID sin videreutdanning: «Forebygging og håndtering av atferd som utfordrer hos personer med utviklingshemming».

Verdigrunnlaget for PAS i Norge

- I utviklingen av PBS i England, og ved innføringen av PAS i Norge er humanistiske verdier, den europeiske menneskerettighetserklæringen og **CRPD** lagt til grunn.
- PAS anbefales som god praksis i den nasjonale veilederen 2021: *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming*
- PAS legg til grunn en relasjonell forståelse av funksjonshemming, der funksjonshemming oppstår i gapet mellom samfunnets krav og individets forutsetninger.
- PAS er utviklet for å minske dette gapet

En mer utdypende definisjon av PAS

- PAS er et **verdi- og metodemessig** rammeverk for å yte individuelt tilpasset undervisning/tjeneste med mål om at personen skal oppnå **god livskvalitet** og sikres **aktiv deltagelse** i relasjoner, aktiviteter og i samfunnet.
- Videre er PAS en **metodisk multielement tilnærming** for å **forstå, forebygge og redusere atferd som utfordrer** hos personer (Veiledningsteamet i EFF, 2022, ikke publisert, på bakgrunn av Carr, Dunlap, Horner m.fl 2002).

PAS pyramiden; implementering og bruk på 3 nivåer

Nivå 3, tertiært;
utarbeidelse av PAS-
plan for **enkeltpersoner**
med stor risiko for
atferd som utfordrer.

Nivå 2, sekundært; der PAS brukes
av et **team** eller ovenfor **enkelte**
eller en **gruppe personer** for å
forebygge atferd som utfordrer.
Strukturert bruk av tilnærminger
som **TBF/TBO, Aktiv støtte** og
SPELL m.m.

Nivå 1, primært; Utvidet PAS i organisasjonen som
et rammeverk, verdigrunnlag og felles faglig
grunnlag for **alle brukerne/elevne**. Fokus på
kvalitet i tjenesten/undervisningen og **TBF, Aktiv**
støtte, SPELL for alle m.m. (omarbeidet fra Sailor et. al 2009:180, Eivind
Mikkelsen 2021, Sandnes kommune

Personfokuseret Aktiv støtte

- En tilnærming for å sikre personer størst mulig grad av deltagelse, aktivitet og læring i barnehage/skole/dagliglivet.
- Har som en grunnleggende holdning at læring, utvikling og trivsel best skjer gjennom aktiv deltagelse i naturlige situasjoner.
- Har som mål dyktiggjøring og myndiggjøring av personen gjennom fire prinsipper:
 1. Hvert øyeblikk har sitt potensial – sine muligheter
 2. Lite og ofte
 3. Gradert hjelp/støtte
 4. Maksimering av valg og kontroll i situasjonen

SPELL (fra Tizard Centre)

SPELL rammeverket er aktuell for alle som har et stort behov for struktur, eller står i fare for å utvikle atferd som utfordrer:

- **S**truktur
- **P**ositiv tilnærming og forventninger
- **E**mpati
- **L**av affektiv tilnærming
- **L**enker til og mellom involverte parter for å sikre samarbeid, konsistens (lik praksis) og aktivitet i hverdagen og i samfunnet.

PAS er ikke bare en ny «merkelapp» på det vi allerede gjør.

- Selv om det meste fra PAS er kjent fra før, og selv om elementer av PBS finnes i andre tilnærminger, er det unike med PAS de 12 nøkkelelementene (Gore et al 2022)

Komponentene i Positiv atferdsstøtte

Nøkkelkomponenter i PAS (omarbeidet fra Gore et.al. 2022)

Rettigheter og verdier: Fokus på rettigheter og gode liv	<ol style="list-style-type: none">1. Et personfokusert fundament2. En myndiggjørende og støttende praksis3. Tett samarbeid med og støtte til nøkkelpersoner4. Fravær av restriktiv og krenkende praksis
Teori og kunnskapsgrunnlag: Måter å forstå atferd, behov og erfaringer	<ol style="list-style-type: none">5. En biopsykososial forståelsemodell6. En atferdsvitenskapelig tilnærming til læring, erfaring og samhandling7. Andre evidensbaserte tilnærminger
Prosess og strategi: En systematisk tilnærming til støtte av høy kvalitet	<ol style="list-style-type: none">8. Data og kunnskapsbaserte beslutninger9. Omsorgs- og støttemiljøer av høy kvalitet10. Intensive intervensjoner basert på en utvidet funksjonell vurdering11. Multikomponente individuelle støtteplaner12. Implementering, oppfølging og evaluering

Rettigheter og verdier:

1. Et personfokusert fundament

- Når man skal bli kjent med – bygge relasjon til en person: "*Hva heter du fra, liker og er flink til?*"
- Når du skal gi opplæring til ansatte om en person/veilede i en sak: «*Hva heter personen fra, liker og er flink til*»
 - Deretter kan eventuelle utfordringer også tas opp.
- I møte med personen: Bygge gode relasjoner

Rettigheter og verdier:

2. En myndig-gjørende og støttende praksis

Legge til rette for:

- medvirkning – «*hva er viktig for deg?*»
- selvbestemmelse, beslutningsstøtte = myndiggjøring
- Handler også om medborgerskap

Rettigheter og verdier:

3. Tett samarbeid med og støtte til nøkkelpersoner

Gjelder:

- Pårørende
- Verge
- Søsken (og eventuelle barn av pårørende)
- Aktuelle ansatte på tvers av avdelinger og virksomheter
- Spesialisthelsetjenesten
- m.m.

Rettigheter og verdier:

4. Fravær av restriktiv og krenkende praksis

- Tiltak skal være i tråd med menneskerettighetene og CRPD
- Mye av dette er regulert i lovverket, f.eks. hol kap. 9
- Hva med bruk av makt som ikke er definert som tvang?
- Hva med bruk av estinksjonsprosedyrer?
- Hva med bruk av nødrett og nødverge (der hol kap. 9 ikke gjelder)?

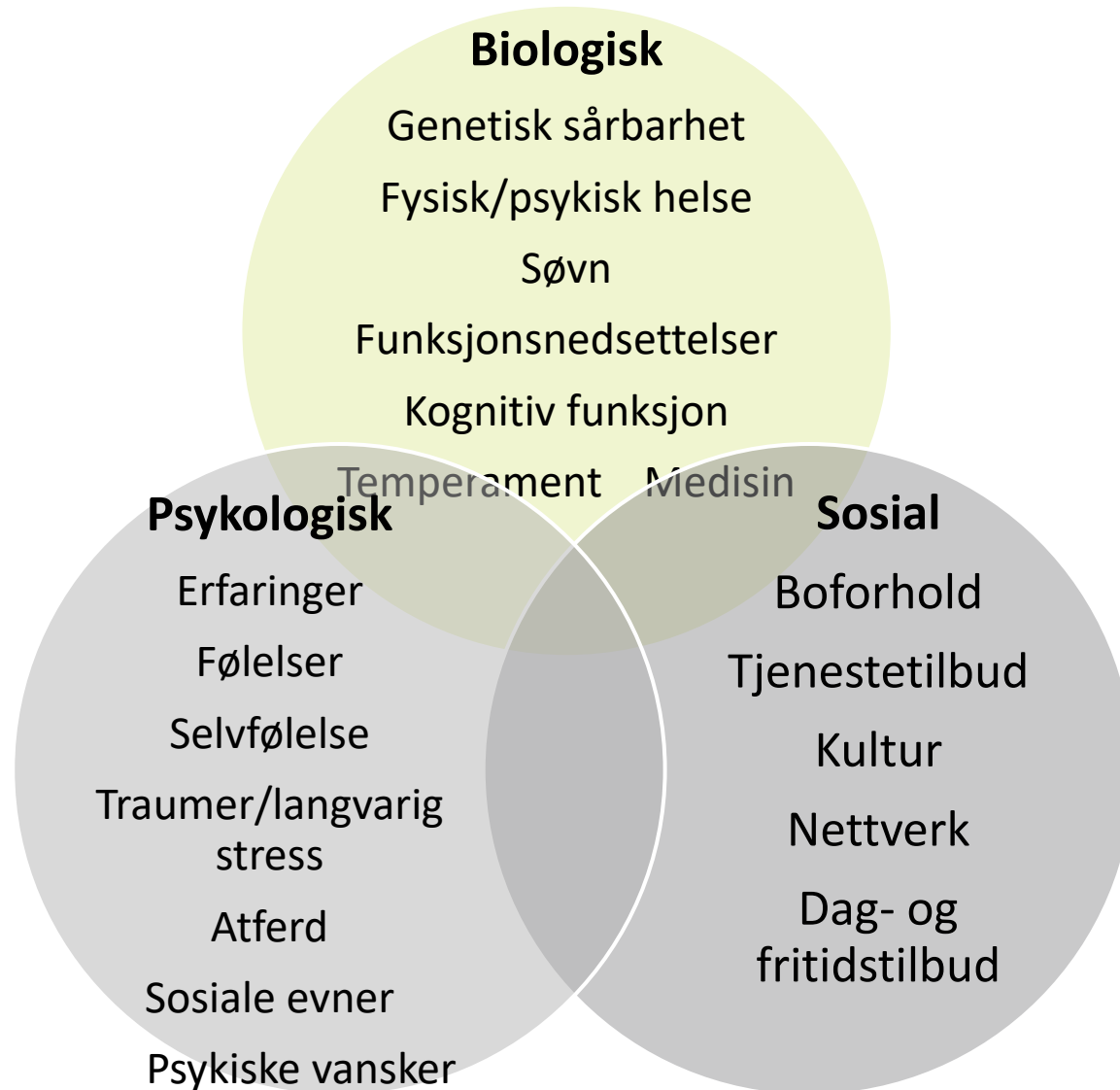
Teori og kunnskaps-grunnlag:

5.En biopsykososial forståelse

Den miljøterapeutiske tilnærmingen i PAS må ta hensyn til variabler som inkluderer:

- (1) nevrobiologiske sårbarheter som begrenser en persons evner og kapasiteter;
- (2) sosio-miljømessige stressfaktorer som kan føre til aggressiv atferd;
- (3) ressurser for å kompensere for sårbarheter og beskytte mot stressfaktorer og
- (4) positiv støtte fra nærpersoner for å kompensere for den nevro-atferdsmessige sårbarheten (LaVigna et al 2016).

Biopsykososial modell

Traumebevisst forståelse - TBF i EFF – enhet for funksjonshemmede i Sandnes kommune

- Erfaring fra mange brukersaker avdekket behov for mer kunnskap om TBF, der «kartet ikke stemte med terrenget»
- 2017/2018; Veiledningsteamet begynte å ta i bruk kunnskap om TBF
- Samarbeidsprosjekt i to omganger mellom et botiltak og VID vitenskapelige høgskole fra høsten 2018 med utgangspunkt i TBF
- Fra september 2020 opprettelse av egen stilling i EFF for offentlig PHD innen traumefeltet. 25% av stillingen knyttes opp mot veiledning/samarbeid med veiledningsteamet
- Erfaringer og kunnskap fra arbeidet med PHD-en implementeres i virksomhetens kurs/opplæring, veiledning og miljøarbeid.
- Se også [How trauma fits into a PBS Framework | bild](#) og Beail et. Al (2021); *Trauma and Intellectual Disability*.

Elementer i veiledning/undervisning ut fra TBF

- Den tredelte hjernen
 - Fokus på stress og sårbarhet hos den enkelte
 - Tilknytning
 - Toleransevinduet
 - Regulering
-
- En traumebevisst tilnærming må bygge på trygghet, relasjon og følelsesregulering

Teori og kunnskaps-grunnlag:

6. En atferdsvitenskapelig tilnærming

Bruk av læringsprinsipper fra atferdsanalytisk teori til innlæring og opprettholdelse av kommunikasjon, dagliglivets ferdigheter (ADL ferdigheter) m.m., og til å forstå, forebygge og redusere atferd som utfordrer.

- Å arbeide etter PAS er ikke det samme som å arbeide etter ABA, men elementer fra anvendt atferdsanalyse brukes ofte i PAS

Teori og kunnskaps-grunnlag:

7. Andre evidensbaserte tilnærminger

- I PAS kan alle faglig anerkjent metodiske tilnærminger brukes der de passer
- Det er ikke uvanlig at flere tilnærminger brukes samtidig
- Bruk av TBF kan passe inn både her og under «En biopsykososial forståelse»

Prosess og strategi:

8. Data og kunnskapsbaserte beslutninger

- Valg av mål og tiltak/tilnærming baseres på innsamlede data (journal, observasjoner, opplysninger fra nærpersoner) og anerkjent teori
- Gjelder Mål – Ressurs – Tiltak i journal

Prosess og strategi:

9. Omsorgs- og støttemiljøer av høy kvalitet

- I tråd med veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming»
- I barnehager/skole i tråd med barnehageloven og opplæringsloven

Prosess og strategi:

10. Intensive intervensjoner basert på en utvidet funksjonell vurdering

- Bygger på nøkkelkomponent 8. Data og kunnskapsbaserte beslutninger
- Bruk av noen elementer fra Multielement tilnærming (MET) der Aktiv støtte, SPELL, ASK, TBF og andre metodiske tilnærminger brukes der det passer i forbedring av livskvalitet og deltagelse, samt forebygging og håndtering av atferd som utfordrer

Hvordan finner årsaken til atferd som utfordrer ?

- Omfattende funksjonell kartlegging og analyse/vurdering av individuelle forutsetninger, **bakenforliggende/ motivasjonelle og miljømessige forhold**
- samt observasjon og analyse av selve situasjonen (**foranledning – atferd – konsekvens**) som kan sette oss på sporet av hvilken hensikt(er), betydning(er) og funksjon(er) atferden har for personen i det aktuelle miljøet, og hva som opprettholder atferden (Sailor et al 2009:9).

Multielement tilnærming (MET) ut fra LaVigna et.al (2016)

1. Forebygging gjennom miljø/struktur/kompetanseoppbygging
2. Forebygging gjennom styrking av personen
3. Forebygging gjennom styrking av tjenesteytingen
4. Håndtering når krevende situasjoner oppstår

Prosess og strategi:

11. Multikomponente individuelle støtteplaner

- Innebære som oftest utarbeidelse av PAS plan ut fra de fire komponentene i Multielement tilnærming (MET).

En PAS skal inneholde:

- 1. Bli kjent med:** Kort sammenfatning av viktige opplysninger om personen. Historikk/bakgrunn, ressurser og interesser
- 2. Forstå:** Beskrivelse av personens atferd som utfordrer og oppsummering av en **omfattende funksjonell kartlegging** – teori om årsak/funksjon til atferden som utfordrer
- 3. Proaktivt:** Forebyggende tiltak i (1) miljøet, (2) ovenfor personen og (3) i tjenesteytingen/undervisningen som styrker livskvalitet og deltagelse, og forebygger atferd som utfordrer, direkte eller indirekte.
- 4. Reaktivt:** Beskrivelse av strategier som kan brukes dersom atferd som utfordrer oppstår. Disse må være i tråd med verdiene i PAS
- 6. Evaluer:** Dokumentasjon/registering og evaluering

Prosess og strategi: 12. Implementering, oppfølging og evaluering

- Innføring av PAS som verdi- og metodemessig rammeverk for å yte individuelt tilpasset undervisning/ tjenester gjennom undervisning og veiledning
- Sikre at personer oppnår god livskvalitet og sikres aktiv deltagelse i relasjoner, aktiviteter og i samfunnet gjennom utarbeidelse av mål og tiltak.
- Implementering av PAS som en metodisk multielement tilnærming i enkeltsaker, med oppfølging og evaluering
- Innføre et system for praksisledelse

Positiv atferdsstøtte har vist seg å være et effektivt rammeverk for å støtte mennesker som viser atferd som utfordrer:

PAS er en funksjonell tilnærming til atferd som utfordrer, og kan vise til:

- Tusenvis av enkeltsaker og en rekke studier viser at intervensjoner basert på PAS kan knyttet til utvikling av positive relasjoner.
- Metaanalyser av disse studiene tyder på stor reduksjon i frekvensen av atferd som utfordrer.
- Studier viser også at bruk av PAS i skole er effektivt for å forebygge og redusere atferd som utfordrer.

Ofte er imøtekommende og forebyggende tiltak tilstrekkelig for å bedre situasjonen (på grønt og gult nivå i PAS pyramiden)

- Aktiv støtte – fokus på tilpasset aktivitet og deltagelse
- SPELL, med spesiell vekt på individuell struktur, kommunikasjon, empati og lavaffektiv tilnærming
- Refleksjonssamlinger med ansatte ut fra TBF
- Ivareta andre faktorer/miljøbetingelser som:
 - Fysisk og psykisk helse, søvn m.m.
 - Så få og stabile tjenesteytere som mulig
 - Utvikle og bygge en god relasjon med bruker
 - Vektlegge brukermedvirkning og selvbestemmelse
 - Fysisk tilrettelegging i miljøet
 - Berike miljøet – tilby goder
 - Systematisk refleksjon og evaluering (Holden & Vagle 2019)

Andre tiltak ut fra PAS består vanligvis av flere ulike faktorer/tiltak og kan omfatte:

- Endringer som kan gi bedre livskvalitet på ulike områder; herunder engasjement i meningsfulle aktiviteter og relasjoner, f.eks. ved bruk av Aktiv støtte.
- Ferdighets-/ kommunikasjonstrening (SPELL og Aktiv støtte)
- Endringer i miljøet rundt personen, endre forhold som kan påvirke forekomst av atferd som utfordrer (TBF, SPELL)
- Endring/tilpassing av systemer/tjenestetilbudet rundt brukeren (SPELL)
- Opplæring og støtte av ansatte (TBF, SPELL)
- Involvering av, og støtte av pårørende (PAS/SPELL)
- Det kan i tillegg være nødvendig å utarbeide tiltak som kan begrense risiko / skade hvis og når atferd som utfordrer oppstår.
- Ved behov; utarbeidelse av PAS-plan.

Litteratur og ressurser

- Gore, Nick ,.fl. (2022) Positive Behavioural Support in the UK: A State of the Nation Report, International journal of Positive Behavioural Support, 12:2022
- Gore, Nick (2018): I SOR – rapport 3 – 2018. Stiftelsen SOR
- LaVigna, G.W. & Willis, T.J. (2012). The efficacy of positive behavioural support with the most challenging behaviour: The evidence and its implications. Journal of Intellectual and Developmental Disability. 37(3), 185–195. doi: 10.3109/13669250.2012.696597
- LaVigna et al (2016) Positive behavior support in the treatment of aggression. Noa Science Publishers Inc.
- Manell, J. & Beadle- Brown, J. (2012). Active Support: Enabling an Empowering People with Intellectual Disabilities: London: Jessica Kingsley Publisher.
- Sailor W, Dunlap G, Sugai G and Horner R. (2009) Handbook of positive behavior support. Springer.
- <http://pbsacademy.org.uk>
- <https://www.unitedresponse.org.uk/resource/positive-behaviour-support/>
- <https://www.bild.org.uk/about-pbs/>
- <https://www.bild.org.uk/wp-content/uploads/2020/01/PBS-Infographic-English-PDF-1.pdf>
- <https://www.bild.org.uk/traumainpbsframework/>